

150 godina Gece Kona

Tesa Kona

Geca Kon je rođen kao Geza Kun 2. avgusta 1873. u Congradu, u Mađarskoj, u jevrejskoj rabinskoj porodici, od majke Lujze, rođene Dajč i oca Bernarda.

16 Augustus Kohn Geza...
16 Augustus Kohn Geza...
16 Augustus Kohn Geza...

Porodica se ubrzo preselila u Zemun, gde Gecin otac postaje upravitelj srednje škole. Bernard i Lujza Kon su preminuli u Zemunu, gde su i sahranjeni.

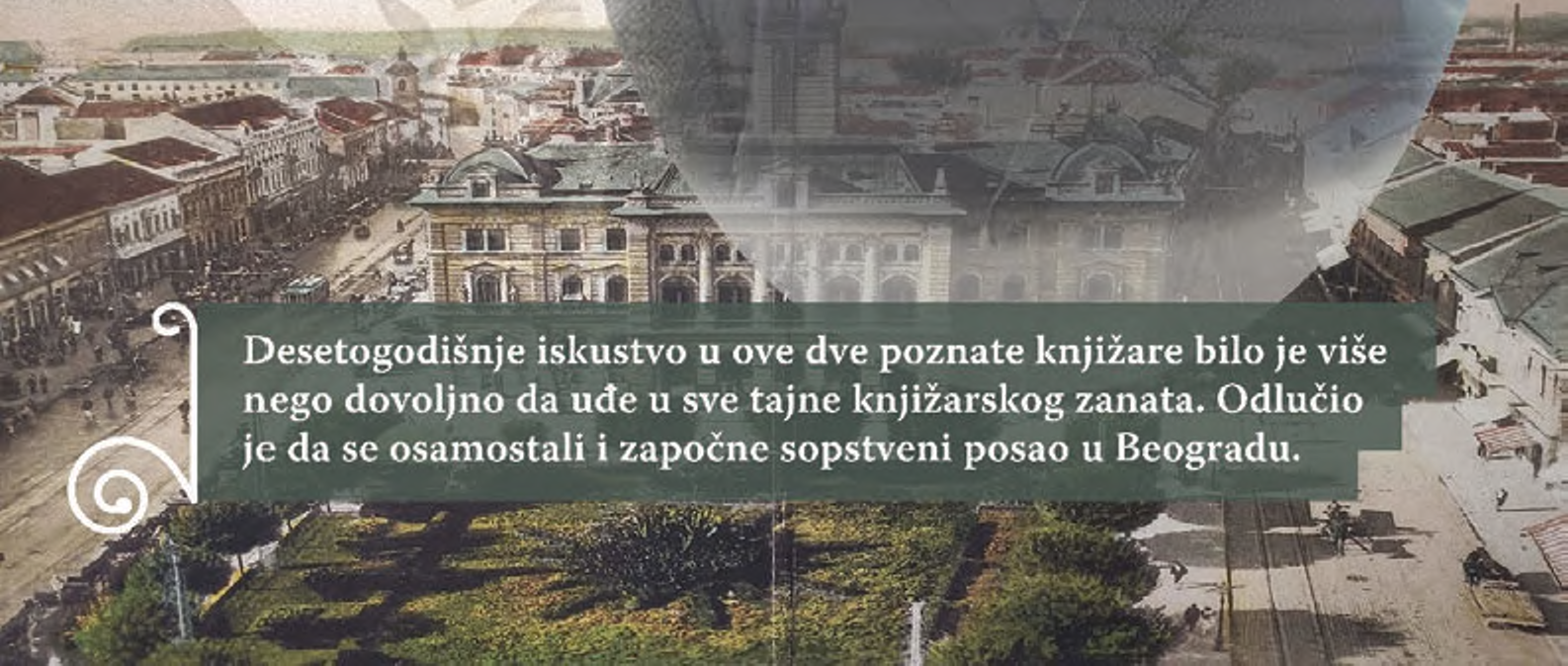

А. ПАЈЕВИЋА

Geca u Zemunu pohađa Trgovačku školu, potom gimnaziju u Novom Sadu, koju nije završio. Sa 16 godina počinje da radi kod tada poznatog beogradskog knjižara i antikvara Fridriha Breslauera, gde se zadržava oko pet godina. Zatim prelazi u Novi Sad, u knjižarsku radnju Arse Pajevića, koji je bio i poznati izdavač. Tu radi kao knjigovoda i prvi Pajevićev pomoćnik. Novi Sad je u to vreme bio kulturni, politički i društveni centar srpskog naroda, nazvan zbog toga Srpskom Atinom.

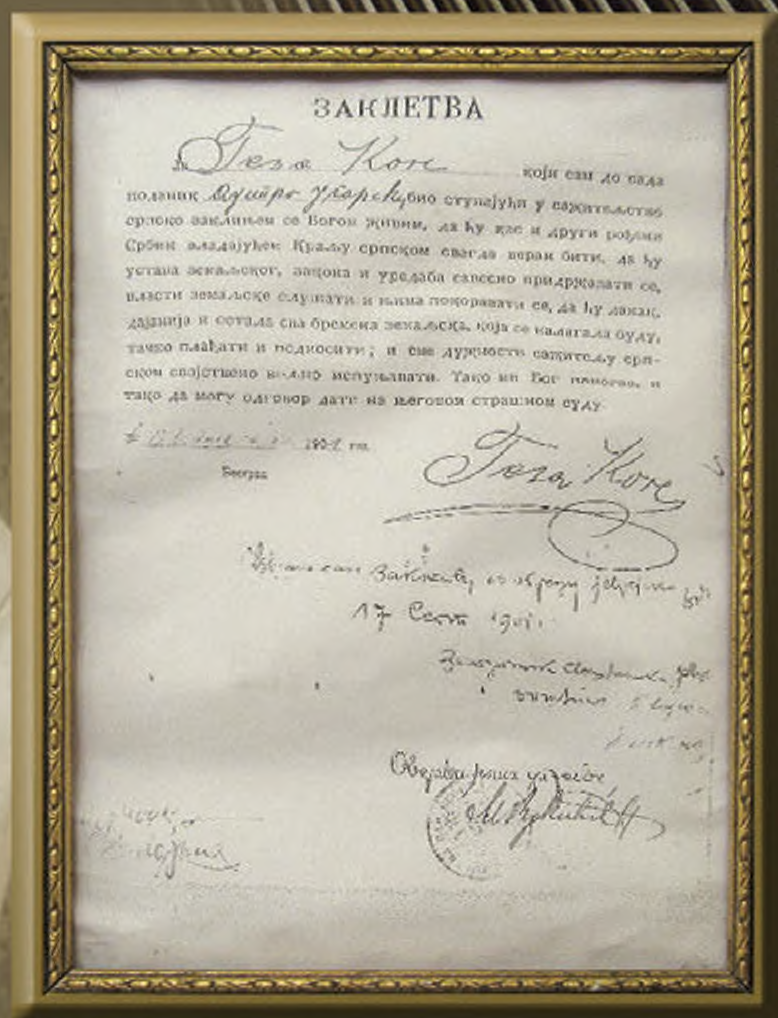
Fridrih Breslauer

Desetogodišnje iskustvo u ove dve poznate knjižare bilo je više nego dovoljno da uđe u sve tajne knjižarskog zanata. Odlučio je da se osamostali i započne sopstveni posao u Beogradu.

Krajem 1900. godine Geca piše molbu Ministarstvu unutrašnjih dela, Upravi Beograda, da mu odobri prijem u srpsko državljanstvo, kako bi realizovao svoju ideju i otvorio knjižarsku radnju.

„Ja Geca Kon koji sam do sada podanik Austrougarski bio stupajući u sažiteljstvo srpsko zaklinjem se Bogom živim da ću kao i drugi rođeni Srbin vladajućem Kralju srpskom svagda veran biti, da ću ustava zemaljskog, zakona i uredaba savesno pridržavati se, vlasti zemaljske slušati i njima pokoravati se, da ću danak, dajanija i ostala sva bremena zemaljska, koja se nalagala budu, tačno plaćati i podnositi; i sve dužnosti sažitelju srpskom svojstveno valjano ispunjavati.“

Prvi je uveo akvizitere tj. putujuće prodavce, zatim prodaju knjiga na rate i katalošku prodaju. Prvi je doneo Pravilnik o ponašanju i radu zaposlenih, koji su kasnije prihvatili i ostali knjižari i izdavači. Objavljivao je oglase svog izdavačkog opusa na celim stranama *Politike* i *Pravde*. Bio je jedan od najvećih oglašivača toga doba. Posebno se vešt pokazivao kod reklamiranja knjiga u katalogima koji su izdavani uglavnom po strukama.

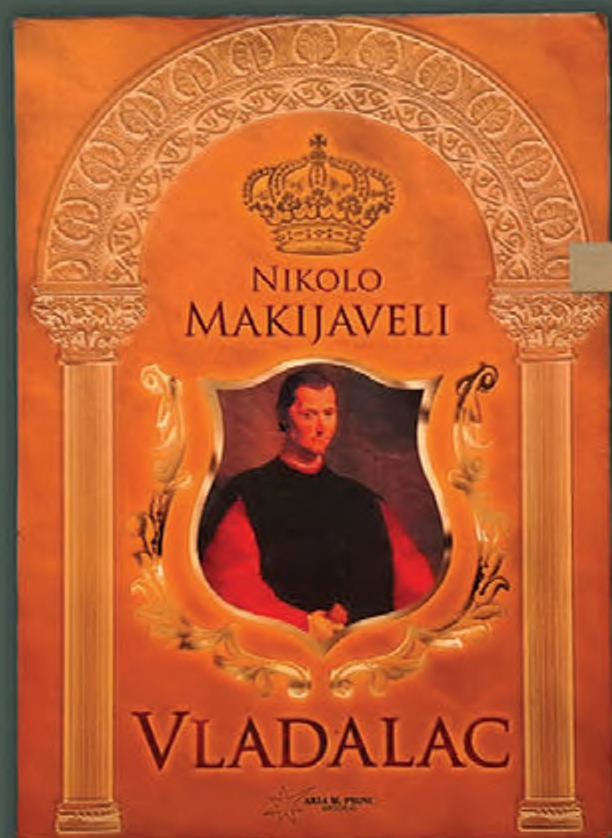
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОЊА

LIBRAIRIE КЊИЖАРНИЦА

U BEOGRADU 1901.
GODINE OTVARA
KNJIŽARNICU ZA
SRPSKU I STRANU
KNJIŽEVNOST, U
KNEZ MIHAILOVOJ
ULICI BR. 34,
PORED GRAND
HOTELA.

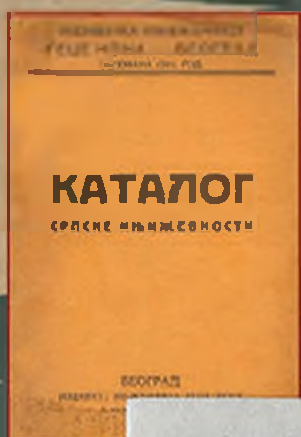
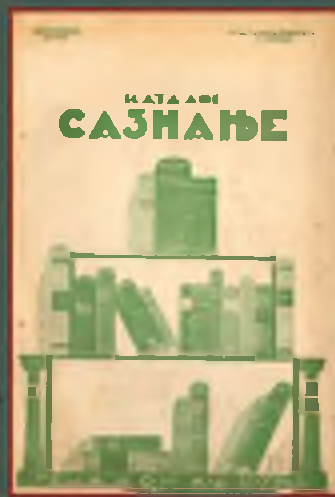

Prva knjiga koju je objavio 1905. godine bila je *Sintaksa srpskog jezika za srednje škole* Janka P. Lukića. Godinu dana kasnije počeo je da izdaje časopis *Arhiv za pravne i društvene nauke*, koji se smatra riznicom pravnih nauka.

Prva prevedena knjiga, *Princ* (kasnije poznata kao *Vladalac*) Nikole Makijavelija, objavljena je 1907. godine.

PRVI KATALOG KNJIGA SOPSTVENIH IZDANJA KNJIŽARNICE GECE KONA OBJAVIO JE 1910. GODINE.

GECA KON JE OBJAVIO VIŠE OD 25 KATALOGA SOPSTVENIH IZDANJA, OD KOJIH SU KATALOZI IZ 1935. I 1938. NAROČITO OBIMNI I TRAJNO VREDNI LEKSIKOGRAFSKI I BIBLIOGRAFSKI IZVORI. ZANIMLJIVO JE DA JE U KATALOGU IZ 1938. NA 700 STRANA NAVEDENO 16.000 NASLOVA, OD TOGA 14.000 NA SRPSKOHrvatSKOM JEZIKU.

Geca Kon je održavao dobre veze sa jevrejskom zajednicom i bio je poznat kao jevrejski javni radnik, pa je više puta biran i u upravu Aškenaske jevrejske opštine u Beogradu. Bio je veliki dobrotvor, a naročito je podržavao Jevrejsku čitaonicu, koja je bila neka vrsta narodnog univerziteta dunavskog kraja Beograda, kojoj je poklonio veliki broj svojih izdanja.

Od 1905. do 1941. godine objavio je preko 5000 naslova iz gotovo svih oblasti stvaralaštva. Iza ovih brojki, bez premca u tadašnjoj Jugoslaviji, koje je i danas teško nadmašiti, stoje sve vrste udžbenika, naučna literatura i periodika, beletristika, ključna i sabrana dela najznačajnijih domaćih pisaca i prevodi svetskih mislilaca i književnika, ali pre svega izuzetna preduzetnička sposobnost Gece Kona.

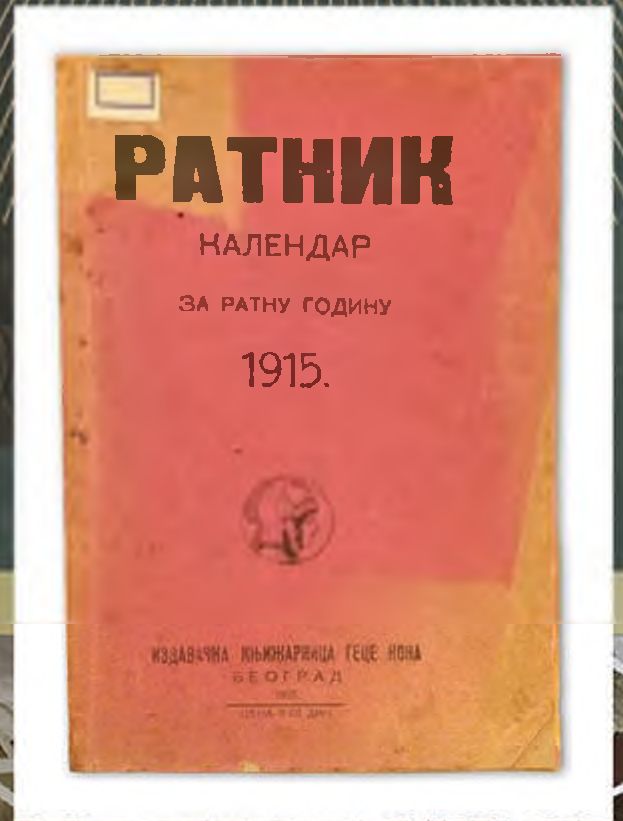

Ćerke Gece Kona,
Malvina i Elvira

Bnei Brit loža Srbija
676, čiji je Geca Kon
bio član.

Do 1915. objavio je 221 publikaciju, među kojima i kalendar *Ratnik* za 1915., kojim se veličaju pobjede srpske vojske nad Austrougarskom.

Okupatori su mu zamerili što je izdavao ili pomagao štampu koja je bila na strani Srbije. Zbog toga je uhapšen 1916. i interniran u logor Nežier, u Gradišću, gde je proveo tri godine. Knjižarnica je zatvorena, a sve knjige ruskih, engleskih i francuskih autora javno su spaljene.

Njegova su, između ostalog: sabrana dela Slobodana Jovanovića, Branislava Nušića, Jovana Jovanovića Zmaja, Tihomira Đorđevića, Jovana Skerlića, Sigmunda Frojda, Karla Marksa, Benedeta Kroeća, zatim Jiričekova *Istorija Srba*, Dvornikovićeve *Karakterologija Jugoslovena*, Cvijićevo *Balkansko poluostrvo...*, koja imaju ogroman kulturološki značaj. Publikovanjem ovakvih dela ubrzano se hvatao korak s evropskom kulturom.

**GODINE 1919.
KNJIŽARNICA MENJA
NAZIV U IZDAVAČKU
KNJIŽARNICU GECE
KONA I SELI SE U KNEZ
MIHAILOVU ULICU BR. 1,
DESNOD OD APOTEKE
„DELINI“, NA MESTU GDE
JE NEKADA BILA KAFANA
„HAJDUK VELJKO“.**

” Od svoje zarade on je više nego iko pomagao domaću književnost. Piscima čije knjige nisu najbolje išle davao je pristojne honorare, kao i siromašnim, da bi mogli nesmetano, oslobadajući se napornog novinarskog rada, da ostvare zamišljena književna dela.“

Pesnik i esejista prof. Božidar Kovačević, upravnik Arhiva Srpske akademije nauka i umetnosti

Savremenici su Gecu Kona opisivali kao preduzimljivog i pronicljivog čoveka, nezavidnog obrazovanja i kulture, kao nekoga ko nije mnogo čitao knjige. Bio je duhovit i inteligentan, istovremeno i pomalo strog, barem sudeći po rečima nekih njegovih zaposlenih. Zahvaljujući svom neumornom radu, postao je ne samo bogat čovek već i prava institucija. Stekao je zaslužen priznanje obrazovanog sveta. Imao je smisao za organizaciju posla; skupljao je oko sebe istaknute naučne radnike i književnike, a mnogi od njih su se afirmisali upravo zahvaljujući njegovoj podršci.

„Još nas je malo jer je naš narod mlad. Takoreći, on je tek juče zauzeo svoje mesto pod suncem prosvete, napretka i civilizacije. Zato su razumljivi naši naponi i naša lična borba da što češće i što više boljih knjiga pružimo narodu. Ne sumnjam da ćemo u toj borbi uspeti, jer nas vodi duboki idealizam i svest da ne radimo samo za dan i komad, nego radimo na prosvećenju jednog darovitog naroda oko koga se vredi potruditi.“

Geca Kon na osnivačkoj skupštini Saveza knjižarskih organizacija 1933. godine.

Geca Kon se 1924. godine uselio u porodičnu kuću u Dobračinoj 30, gde mu je bio i magacin knjiga sa štamparijom.

GECA KON JE 1933. OSNOVAO AKADEMIJU SEDAM UMETNOSTI, JEDINU SLOBODNU KULTURNU USTANOVU U ZEMLJI. POSTOJI NIZ DOKAZA DA JE PODELIO NA HILJADE KNJIGA SIROMAŠNOJ SRPSKOJ DECI PO ŠKOLAMA, POMAGAO KULTURNE INSTITUCIJE, A ZASLUŽAN JE I ZA OTVARANJE NEKOLIKO BIBLIOTEKA U BEOGRADU, ČIME JE DAO VELIKI DOPRINOS KULTURNO-PROSVETNOM I UMETNIČKOM RAZVOJU NACIJE.

DO 30-IH KNJIŽARNICA SE RAZVILA U PREDUZEĆE KOJE JE IZDAVALO PREKO DVE STOTINE NASLOVA GODIŠNJE. U OVOJ KNJIŽARNICI OSTAJE DO 1933. GODINE, KADA OD KOSTE NIKOLIĆA OTKUPLJUJE MANUFAKTURNU RADNJU U ULICI KNEZA MIHAILA BR. 12, GDE JE KASNIJE OTVORENA KNJIŽARA KOJA I DANAS POSTOJI.

TOKOM 1934. GODINE GECA KON OBJEDINJUJE SVOJU KNJIŽARNICU SA KNJIŽAROM I RADNJOM ZA PRODAJU LABORATORIJSKOG MATERIJALA SVOG ZETA FRANJE ВАХА U KNEZ MIHAILOVOJ BR. 8 U PREDUZEĆE POD NAZIVOM IZDAVAČKO PREDUZEĆE GECA KON, A.D.

**КЊИЖАРНИЦА
ФРАЊЕ ВАХА**
БЕОГРАД — КНЕЗ МИХАИЛОВА БР. 8

Има уникатан асортиман књига СРПСКОУ, ХРВАТСКОУ, ФРАНЦУСКОУ, НЕМАЧКОУ и ЕНГЛЕСКОУ језику, првенствено за СВЕ ЧАСОТНИСЕ и МОДНЕ ЖУРНАЛЕ.

Доставља тачно и на време у кућу.

Општа се карактеристика књига је свима саобраћена да се читају на своју праксу, а не само да се читају. Давала своју књигу не да би се само на амбару, већ оригиналним издацима, јер свака књига је струка и струка је струка.

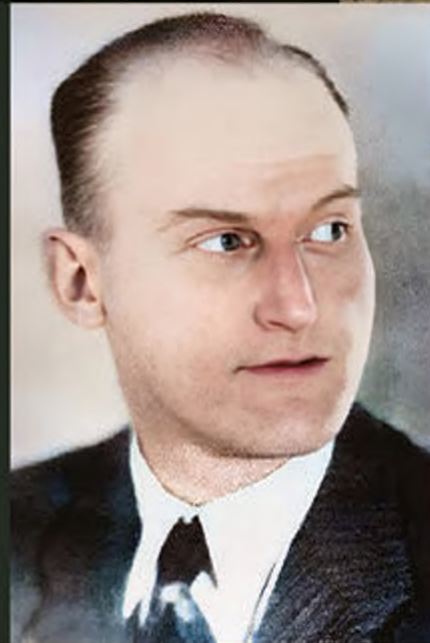
Ко жели да брзо тачно обавести о кретању СРПСКО-ХРВАТСКО-СЛОВЕНАЧКОЕ књижевности треба да се пријави на једној од наших књижарница.

БИБЛИОГРАФ

Уредник: Јован Јовановић Змај, асистент: Јован Јовановић Змај, асистент: Јован Јовановић Змај.

Књижарство наше књижарнице, једино право књижарство на мом језику и струку ЈУБИЛЕЈНОСТИ.

Књижара Франје Ваха Београд, Кнез Михаилова 8.

Geca Kon osnovao je nezaboravne dečije edicije Zlatnu knjigu i Plavu pticu, biblioteku strane knjige Plejada, filozofsku biblioteku Karijatide, edicije Školski pisci, Naša knjiga, Srpski narod u XIX veku...

Umesto da 1941. zakupi avion i sa porodicom pobegne u SAD, kako mu je savetovao Božidar Kovačević, Geca Kon se uoči aprilskog bombardovanja Beograda sklonio sa porodicom u Vrnjačku Banju u Hotel „Srbija“.

Međutim, tragična sudbina Jevreja nije ni njega mimoišla. Nije napustio zemlju ni kada je saznao da je na listi za hapšenje, a ponudu jednog poručnika avijatičara da ga za veću sumu novca prebaci u Grčku, takođe je odbio. Rekao je: „Neću da idem. Živeo sam u Jugoslaviji kad mi je u njoj bilo dobro i hoću da ostanem u ovoj zemlji kad za nju i njen narod nastaju teški dani...“

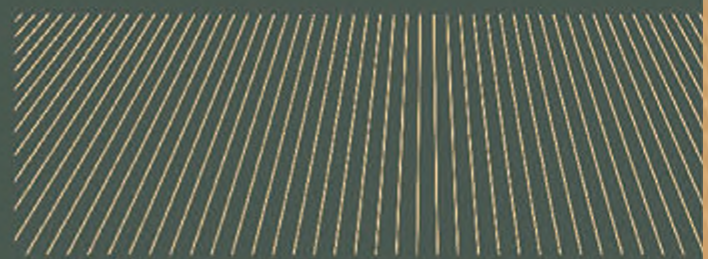
„Kon bio uhapšen u Vrnjačkoj Banji, prebačen na Sajmište, a potom u zatvor Gestapoa u zgradi na današnjem Trgu Nikole Pašića. Odatle je prebačen u Beč ili Grac, gde je na mukama umro“.

Milan Petrović, brat književnika Ilije M. Petrovića, koji je i sam bio zatvoren

U listu *Novo vreme* objavljen je tekst koji je trebalo da ocrni Gecu Kona:

„Geza Kun, mađarski Jevrejin, postao je kod nas Geca Kon, čije je ime bilo utisnuto gotovo na svakoj srpskoj knjizi. Na izložbi je izložen njegov lik kako se ceri s ogromne gomile knjiga, sa napisom koji vas mora zaprepastiti: od sto hiljada knjiga koje su štampane na srpskom jeziku, Geca Kon je štampao 98.563 primerka“.

Celokupna imovina Gece Kona je zaplenjena, izdavačku kuću kupilo je nemačko preduzeće Jugostok, a za njenog komesara postavljen je Adolf Mostbek. Ovo preduzeće je bilo jedno od glavnih izdavačkih kompanija na teritoriji okupirane Srbije sa glavnim ciljem širenja nacističke i kolaboracionističke propagande.

Paul Hajgl

Od ovog trenutka počinje pljačka knjiga, koju je sprovodio Adolf Mostbek po nalogu upravnika Nacionalne biblioteke u Beču Paula Hajgla. Do avgusta 1943. godine u biblioteke Austrije i Nemačke poslato je preko 6000 knjiga na srpskom jeziku koje su bile Konovo vlasništvo.

U jesen 1941. godine bila je streljana celokupna porodica Gece Kona u selu Jabuka kod Pančeva. Od cele porodice je preživio jedino Malvinin muž Hercog, koji je bio u ratnom zarobljeništvu. Posle rata odselio se u Izrael.

Dugo se verovalo da nema preživelih rodaka iz Konove porodice, ali, na sreću, 1990. godine pojavili su se: Jovan Rajs, unuk Konove rođene sestre Blanke iz Bečkereka, profesor emeritus sudske medicine i pisac iz Švedske, i njegova sestra od strica Marica Rajs, kao jedini od cele familije Gece Kona koji su preživeli Holokaust.

Posle oslobođenja, Vlada Narodne Republike Srbije donela je odluku da se prostorije Konove knjižare i njegova porodična kuća u Dobračinoj 30, gde su se nalazili štamparija i magacin knjiga nacionalizuju, a zatim i konfiskuju. Tako je sva imovina prešla u vlasništvo novog preduzeća Prosveta, koje je preuzelo i sva Gecina izdanja. Zahvaljujući tome Prosveta je bila velika srpske kulture, koja je skoro 120 godina baštinila tradiciju knjižarstva – svog utemeljivača Gece Kona.

U KNJIŽARI „PROSVETE“

Spomen-ploča Geci Konu

Spomen ploča Geca Kona, reļief vajara Paje Jeremića, otkrivena je juče u „Prosvetinoj“ knjižari „Geca Kon“ u Knez Mihailovoj povodom 120. godišnjice rođnja poznatog knjižara i izdavača.

Otkrivajući ploču, Petar Džadžić je istakao da je Geca Kon, došavši početkom veka iz Mađarske u Srbiju, ubrzo prerastao u izdava evropskih razmera.

„Biraio je naslove sa velikim rafirmanom, znanjem i umećem. U obimnom i raznovrsnom

izdavačkom programu, imao je sluha i za klasične veličine i za pravovremeno predstavljanje novih tokova“, naglasio je Džadžić.

Simha Kabiljo Šatić podsetila je da je Geca Kon bio Jevrejcin koji je sopstvenim izborom 1901. godine postao Srbin Mojsijeve vere. Do tragične smrti, 1941. kada su ga ubili Noci, objavio je više od 5.000 naslova iz svih oblasti duhovnog stvaralaštva i uzdigao naše izdavaštvo na evropski nivo, rekla je ona.

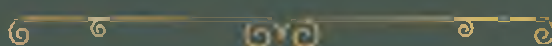

POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA AUSTRIJSKA NACIONALNA BIBLIOTEKA VRATILA JE OKO 3000 PRIMERAKA IZDANJA GECE KONA. U ARHIVU BEOGRADA POSTOJI DOKUMENT O VRAĆANJU, ALI SE NI DO DANAS NE ZNA ŠTA SE SA NJIMA DESILO.

POVODOM OBELEŽAVANJA 120. GODIŠNJICE ROĐENJA GECE KONA JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ U BEOGRADU JE ORGANIZOVAO IZLOŽBU „GECA KON - KNJIŽAR I IZDAVAČ“ (OD DECEMBRA 1993. DO FEBRUARA 1994).

U KNJIŽARI U KNEZ MIHAILOVOJ ULICI POČELA SU DA SE PREDSTAVLJAJU PROSVETINA IZDANJA POD ZAJEDNIČKIM GESLOM: SREDOM KOD GECE KONA.

Od 2004. godine jedna ulica na teritoriji beogradske opštine Zvezdara nosi ime GECE KONA.

ODLUKOM VLADE REPUBLIKE SRBIJE 2009. GODINE KUĆA IZDAVAČA I KNJIŽARA GECE KONA U BEOGRADU, U KNEZ MIHAILOVOJ BROJ 12, PROGLAŠENA JE ZA SPOMENIK KULTURE, ČIME JE GARANTOVANO OČUVANJE AUTENTIČNE NAMENE I ENTERIJERA KNJIŽARE.

Godine 1992. izašlo je prvo izdanje knjige o Geci Konu Velimira Velje Starčevića, koji je bio dugogodišnji šef knjižare „Geca Kon“, direktor Izdavačkog preduzeća Prosveta, pisac i izdavač, čime su otrgnuti od zaborava život i rad Gece Kona.

Kada je izdavačka kuća Prosveta zapala u materijalne probleme, knjižara je od propadanja spasena zahvaljujući ugovoru ovog preduzeća sa *Službenim glasnikom*, kao i uz novčanu pomoć koju je obezbedilo Ministarstvo privrede Republike Srbije. Knjižara je kompletno renovirana 2021. godine.

Glasnik je pozvan da očuva uspomenu na Geću Kona i da u ovom poduhvatu nema nikakve isplativosti, ni finansijskog interesa, sem osećanja časti i želje da se obnovi najstarija srpska knjižara, „koja će biti mesto susreta pisaca i otvorena za sve izdavače“.

СЛУЖБЕНИ
ГЛАСНИК

Geća Kon

„U našoj zemlji dela ljudi se gase sa njima; ja sam hteo da budućim pokolenjima ostavim jedan zavod za izdavanje i rasturanje naše knjige, koji će živeti i kad njegovih osnivača ne bude.“